

Museumbeleid 2022 en verder

Fries Scheepvaart Museum, Sneek
(op omslag ook)

Voorwoord

Op het moment van schrijven zijn de musea vanaf 19 december 2021 voor de vierde keer verplicht gesloten sinds het begin van de pandemie in 2020. Desondanks zetten wij graag samen met de musea de schouders eronder voor de periode die komen gaat. De sluitingen en lockdowns hebben er in ieder geval voor gezorgd dat er nog meer waardering voor de musea teweeg is gebracht. We erkennen hoe belangrijk en betekenisvol de musea zijn voor onze inwoners, toeristen, ondernemers en onze gemeente als geheel. Als college van Burgemeester en Wethouders maken we ons daarom sterk voor de musea in onze gemeente.

De musea in onze gemeente tonen bovendien weer aan hoe innovatief de culturele sector is. Met veel flexibiliteit hebben zij nieuwe manieren gezocht om de verhalen in de musea naar buiten te brengen. Zo kan kunst nu ook op locatie worden ervaren met het bankjesproject. Ook zijn er bijvoorbeeld digitale colleges georganiseerd door musea. We kunnen echter niet wachten om de musea weer te bezoeken: waar we worden rondgeleid door enthousiaste vrijwilligers, die het verhaal van Súdwest-Fryslân vertellen aan de hand van nauwkeurig behouden collecties, vernieuwende tentoonstellingen en die ons doen verbinden met vroegere tijden, inzicht geven in het heden en laten verwonderen over de toekomst.

De nota 'Museumbeleid 2022 en verder' geeft informatie over en context aan de musea in onze gemeente. Daarnaast geeft de nota richting aan de toekomst: we zetten in op een vijftal speerpunten en een museumcommissie. Natuurlijk met als doel om de verhalen en ons erfgoed door te geven aan de volgende generaties.

Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Súdwest-Fryslân

Jopie Huisman museum, Workum

Inhoudsopgave

Museumbeleid 2022 en verder

Voorwoord	3
Inleiding	7
1. Achtergrond, ontwikkelingen en cijfers	8
Wat is een museum?	8
Wat is een museumregistratie?	9
De musea in cijfers	10
Trends en ontwikkelingen in de landelijke en regionale museumsector	12
Vitaal wonen, werken en genieten in de gemeente Súdwest-Fryslân	14
Het fundament van het museumbeleid	16
2. Speerpunten nieuw museumbeleid 2022 en verder	19
Visie	19
Toelichting speerpunten	19
3. Hoe bereiken we de speerpunten?	22

Museum it Tsiispakhûs, Wommels

Kazemattenmuseum, Afsluitdijk

Inleiding

Súdwest-Fryslân zit vol verhalen. Veel van deze verhalen zijn terug te vinden in de musea die onze gemeente rijk is. De musea weten de verhalen bekendheid te geven door objecten en kunst te beheren en te presenteren. De musea met haar vele vrijwilligers zorgen er mede voor dat het roerende culturele erfgoed en kunst in Súdwest-Fryslân behouden blijven.

De musea doen meer voor onze gemeente dan bovenstaande beschrijving doet vermoeden. In deze beleidsnota benadrukken we dan ook dat de impact van musea, dat wat zij doen, verder strekt dan het verzamelen, behouden en tentoonstellen van objecten en kunst. Om een kleine greep te doen uit de talrijke voorbeelden: musea bieden de bezoekers, inwoners dan wel toeristen, bijvoorbeeld troost en inspiratie. Ze dragen bij aan identiteitsvorming van onze inwoners. Zij stellen educatieve programma’s op voor kinderen. Zij geven vrijwilligers vertrouwen, een netwerk en ontspanning. Breder gezien trekken musea nieuwe inwoners, toeristen en ondernemers aan doordat het vestigingsklimaat en aantrekkingskracht van onze gemeente wordt vergroot. Bovendien weten zij met hun tentoonstellingen te prikkelen tot debat en nieuwe inzichten. Kortom: de impact die de musea hebben op onze gemeente is groot.

Aanleiding

Nieuwe ontwikkelingen, zoals het ingezette samenwerkingsverband van de musea en erkenning van de maatschappelijke impact van musea, vragen om een duidelijke toekomstvisie van de gemeente Súdwest-Fryslân. Zowel vanuit de sector als vanuit de gemeente leeft de behoefte tot actualisatie van het huidige beleid, dat in 2012 (Nota Museumbeleid 2013 - 2016) en 2014 (Uitvoeringsnota Musea Súdwest-Fryslân en Nadere regels) is opgesteld.

Een belangrijk onderdeel van het nieuw museumbeleid vormt de herijking van de subsidiestructuur voor musea. Zo stammen veel van de jaarlijkse subsidies voor musea nog uit de tijd van voor de fusie tot de gemeente Súdwest-Fryslân. Met een hervorming van de huidige subsidiestructuur zorgen we voor meer transparantie en meer sturing: hoe wordt de hoogte van een subsidie bepaald en hoe draagt het museum middels de verstrekte subsidie bij aan de koers van de gemeente Súdwest-Fryslân?

Proces

In 2021 is er gestart met een verkenning voor nieuw museumbeleid. Tijdens het onderzoek hebben we ons beleid vergeleken met dat van andere overheden en hebben we ons verdiept in de voorgaande adviesrapporten van adviesbureaus als Blueyard en bredere cultuuronderzoeken.

We hebben via een uitgebreide gespreksronde langs de musea veel input opgehaald voor deze nota. De musea hebben middels deze gesprekken een waardevolle bijdrage geleverd. Zo was er een uitgebreide kennismaking met het museum, werd er stilgestaan bij plannen voor de toekomst, werd het museumbeleid geëvalueerd en werd er vooruitgekeken naar nieuw museumbeleid. Deze gesprekken vonden plaats in de musea. Hoewel er uit de gesprekken verschillen tussen de musea naar boven kwamen, hebben we ook veel overeenkomsten geconstateerd. Deze vindt u terug in de genoemde landelijke en regionale ontwikkelingen en trends op pagina 12 en verder. Ook hebben zij ons diverse data verstrekt, zodat er ook op basis van statistische gegevens een beeld kan worden geschetst.

Leeswijzer

In deze beleidsnota leest u eerst over de achtergrond: welke ontwikkelingen zijn er gaande binnen de museumsector en wat zeggen de ons bekende data over de musea? Van daaruit wordt de visie en de bijbehorende speerpunten voor de komende jaren weergegeven. Hoe kunnen de musea een bijdrage leveren aan de opgaven waar de gemeente Súdwest-Fryslân voor staat? Tot slot leest u hoe we deze speerpunten willen bereiken.

1. Achtergrond, ontwikkelingen en cijfers

In dit hoofdstuk wordt achtergrondinformatie gegeven over musea. Ook wordt er stilgestaan bij de trends en ontwikkelingen die terug te zien zijn in de landelijke en de regionale museumsector. Als laatste wordt er aan de hand van cijfers een beeld geschetst van onze musea.

Wat is een museum?

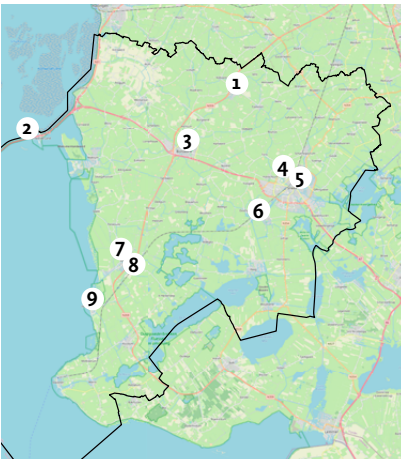
In Nederland hanteren we sinds 2007 de volgende breed gedragen vertaalde definitie van het International Council of Museums (ICOM):

‘Een museum is een permanente instelling, niet gericht op het behalen van winst, toegankelijk voor publiek, die ten dienste staat van de samenleving en haar ontwikkeling. Een museum verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert, documenteert en geeft bekendheid aan de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving, voor doeleinden van studie, educatie en genoegen.’

Het ICOM is al een aantal jaren aan de slag om bovenstaande museumdefinitie te vernieuwen. De verwachting is dat er in 2022 een nieuwe definitie tot stand komt.

In de Nota Museumbeleid 2013-2016 hebben we de gemeentelijke definitie voor een museum aangegeven. We beschouwen een museum als zodanig wanneer het voldoet aan de definitie van het ICOM(2007) en als de instelling ook een (voorlopige) museumregistratie heeft.

In onze gemeente hebben de volgende zeven musea een museumregistratie: het Fries Scheepvaart Museum, Museum Hindeloopen, het Jopie Huisman Museum, het Kazemattenmuseum, het Modelspoor Museum, Museum it Tsiispakhûs Wommels en Museum Warkums Erfskip. De twee relatief nieuwe musea Houtstad IJlst en Museum de Tiid hebben beide de intentie uitgesproken om een registratie te bemachtigen en gaan hier in 2022 mee aan de slag¹.

- 1. Museum It Tsiispakhûs, Wommels
- 2. Kazemattenmuseum, Afslutdijk
- 3. Museum de Tiid, Bolsward
- 4. Nationaal Modelspoor Museum, Sneek
- 5. Fries Scheepvaart Museum, Sneek
- 6. Houtstad, IJlst
- 7. Museum Warkums Erfskip, Workum
- 8. Jopie Huisman Museum, Workum
- 9. Museum Hindeloopen, Hindeloopen

Negen museale instellingen geven vorm aan samenwerking in Súdwest-Fryslân.

Wat is een museumregistratie?

De stichting Museumregister hanteert en monitort het register van museale instellingen die voldoen aan de criteria voor een kwalitatief hoogwaardige invulling van de functies van een museum. Deze criteria zijn samengevat in de Museumnorm. Het onderstaande schema laat zien aan welke 17 normen een museum moet voldoen voor een museumregistratie. De Museumvereniging en het Landelijk Contact Museumconsulenten (LCM) zijn de eigenaar van de norm.

Wil je als museum in aanmerking komen voor een subsidie vanuit de gemeente Súdwest-Fryslân? Dan vragen we of de stichting beschikt over een (voorlopige) museumregistratie. Een registratie is voorlopig als het museum via een intentieverklaring verklaard om een museumregistratie te behalen en het aannemelijk is dat dit binnen drie jaar is door te voeren.

De Museumfederatie Fryslân biedt de musea ondersteuning bij het behalen en behouden van de museumregistratie. De federatie adviseert de musea namelijk op het gebied van bedrijfsvoering, collectie- & informatiebeheer, publiek & educatie en marketing & communicatie.

Door een museumregistratie als voorwaarde te stellen, hebben we de afgelopen jaren gestreefd naar het zichtbaar maken, bewaken en verbeteren van de kwaliteit van de musea.

Het museum onderschrijft		Criteria voor goed museaal handelen
Uitgangspunten	Pijlers	17 normen
Museumdefinite Ethische Code en LAMO Governance Code Cultuur Fair Practice Code Code Diversiteit & Inclusie	Bedrijfsvoering	1 Ethische Code voor Musea 2 Not-for-profit beginsel 3 Beleidsplan 4 Financiële verantwoording 5 Goed bestuur 6 Veiligheidszorg 7 Personeels- en vrijwilligersbeleid
	Collectie	8 Collectieplan 9 Verantwoord afstoten 10 Herkomstonderzoek 11 Collectieregistratie en informatieplan 12 Continuïteit in behoud 13 Onderzoek
	Publiek	14 Inclusie & toegankelijkheid 15 Openstelling 16 Presentatiebeleid 17 Educatiebeleid

¹ Afbeelding afkomstig uit “Projectplan museumcoöperatie Súdwest-Fryslân 2020-2022”, Stichting Samenwerkende Musea Súdwest-Fryslân en adviesbureau Blueyard.

De musea in cijfers

In de tabellen hieronder staan belangrijke cijfers van acht musea in onze gemeente. De bezoekersaantallen en het aantal vrijwilligers over de jaren 2017, 2018, 2019 en 2020 staan hier afgebeeld, naast het aantal FTE in 2020 en het aantal ‘Vrienden van’ in 2020. Bij het overzicht vallen een aantal zaken op. Daarom ook de noodzakelijke context:

- De bezoekersaantallen voor 2020 zijn niet representatief voor een volledig jaar omdat de musea vanwege de coronamaatregelen beperkt open konden. Hierdoor is het gemiddelde aantal bezoekers veel lager dan voorgaande jaren.
- Museum De Tiid in Bolsward ontbreekt in dit overzicht omdat het museum pas in september 2021 is open gegaan. Er zijn dus geen gegevens tot en met 2021 in het overzicht opgenomen. In het overzicht zijn overigens niet de Gysbert Japicx Stichting en het Titus Brandsma Museum meegenomen, die tot en met 2019 nog als individuele musea geopend waren. De collectie van deze twee musea is overgebracht naar museum De Tiid.
- Het jaar 2018 was uitermate bijzonder. Het vermoeden is dat onze musea hebben geprofiteerd van Leeuwarden Fryslân 2018 (LF2018) – culturele hoofdstad van Europa; dit is goed te zien aan de gemiddelde toename van de bezoekersaantallen. Het was dan in absolute bezoekersaantallen een topjaar: in totaal hebben 121.841 bezoekers de musea aangedaan.
- Er is een groot verschil tussen de musea in Súdwest-Fryslân als het gaat over het aantal en soort medewerkers. Drie musea worden volledig gerund door vrijwilligers, terwijl vijf musea wel betaalde krachten hebben. Dit verschilt van 0,4 FTE tot 8,7 FTE in 2020.

Naast de bezoekersaantallen hebben we het aantal vrijwilligers en ‘vrienden van’ de musea uitgevraagd. Hiermee kunnen we het draagvlak van de musea in de samenleving meer duiden. Inwoners zetten zich immers vrijwillig in, worden lid of ‘Vrienden van’ om het museum financieel te ondersteunen. Ook zijn er vaak bedrijven die musea sponsoren. In het overzicht hebben we de verschillende ‘Vrienden van’ en/of leden samengevoegd, aangezien elk museum net weer een andere benaming gebruikt.

Het valt op dat het totaal aantal vrijwilligers de laatste jaren is gestegen van 422 tot 443. Dit kunnen we verklaren door de opening van Houtstad IJlst. Het is de verwachting dat door de opening van museum De Tiid het totale aantal vrijwilligers nog verder toeneemt. Per museum zien we echter dat het aantal vrijwilligers fluctueert. Uit gesprekken bleek bovendien dat vooral veel oudere vrijwilligers als gevolg van de coronamaatregelen eerder zijn gestopt als vrijwilliger. Dit verwachten we terug zien in de statistieken van 2021 en verder.

Om ook een beeld te schetsen van de collectie die een museum verwerft, behoudt, beheert, presenteert en onderzoekt hebben we van een aantal musea het aantal objecten meegenomen. Het aantal objecten zegt weinig over de kwaliteit van een museum - het geeft echter wel weer dat de musea een grote inzet tonen door nauwkeurig beheer en behoud van objecten en het erfgoed.

Museum	Bezoekersaantallen				Vrijwilligers				Aantal FTE*****	Vrienden van**
	2017	2018	2019	2020*	2017	2018	2019	2020	2020	2020
Fries Scheepvaart Museum	28178	30793	28066	20326	120	118	104	100	8,7	1250
It Tsiispakhûs Wommels	450	701	843	377	25	25	25	25	0	260
Museum Warkums Erfskip	2541	3725	3394	858	52	52	52	52	0	255
Kazemattenmuseum	14120	17169	18551	8913	90	90	90	91	0,4	229
Modelspoor Museum	20470	18200	16650	9750	55	65	70	65	1	90
Houtstad IJlst***	0	0	4244	2338	0	0	20	25	0	
Jopie Huisman Museum	32420	43008	34605	28367	50	50	50	50	1,9	1300
Museum Hindeloopen	7217	8245	9575	6023	30	32	32	35	1,5	135
Totaal	105396	121841	115928	76952	422	432	443	443	13,5	3519

Museum	Aantal objecten
Fries Scheepvaart Museum	25000
It Tsiispakhûs Wommels	630
Kazemattenmuseum	2000
Museum Hindeloopen	9000

* NB. In 2020 zijn de musea een lange tijd gesloten geweest vanwege de coronamaatregelen.

** Niet alle musea hebben ‘Vrienden van’. Ze worden ook wel eens anders genoemd. Voor het overzicht hebben we de term ‘Vrienden van’ gebruikt.

*** Museum Houtstad IJlst is pas in 2019 open gegaan. Vandaar dat de gegevens over 2017 en 2018 ontbreken.

**** Museum De Tiid ontbreekt in dit overzicht omdat zij pas in september 2021 open zijn gegaan en deze cijfers op zichzelf te weinig zeggen.

***** Betreft alleen de personeelssterkte in 2020. Deze is veranderlijk vanwege incidentele budgetten bij sommige musea.

Museum Hindeloopen (ook de foto hier boven)

Trends en ontwikkelingen in de landelijke en regionale museumsector

We constateren op basis van onderzoek en de gespreksronde verschillende ontwikkelingen en trends binnen de museumsector. We kijken zowel naar de landelijke ontwikkelingen in de sector als naar de regionale trends en ontwikkelingen. Ten slotte geven we kort weer voor welke opgaven de gemeente Súdwest-Fryslân plannen maakt.

Diversiteit & inclusie

Een ontwikkeling die vanuit de musea en overheden veel aandacht krijgt is diversiteit en inclusie. Zo hebben brancheverenigingen in de culturele sector in 2019 gezamenlijk de Code Diversiteit en Inclusie opgesteld. Het is een gedragscode die handvatten geeft om inclusie structureel te bevorderen². Cultuur is van, voor en door iedereen. Dit dragen de diverse overheden in hun beleid uit en ook de culturele sector volgt hierin met de gedragscode. Musea houden rekening met diversiteit in hun programma, het publiek, personeel en de partners. Door rekening te houden met inclusiviteit zorgen zij ervoor dat makers, personeel en publiek zich veilig voelen en gerespecteerd voelen. Zo is er aandacht voor culturele achtergrond, gendergelijkheid, sociaaleconomische status, de LHBTIQ+ gemeenschap, personen met een fysieke en/of functionele beperking en leeftijd.

Ten slotte kan het begrip toegankelijkheid zeer breed worden uitgelegd. Dit gaat bijvoorbeeld over fysieke toegankelijkheid in het museum, digitale toegankelijkheid en financiële toegankelijkheid. Het onderschrijven van de Code Diversiteit en Inclusie in het beleidsplan van musea is een vereiste om in aanmerking te komen voor subsidies van de Rijksoverheid of Provincie Fryslân en voor diverse culturele fondsen. Ook is het van belang voor het behouden van de museumregistratie of bij het aanvragen van een museumregistratie.

De cultuurmonitor van de Boekmanstichting geeft aan dat de ambitie tot meer diversiteit en inclusie nog niet is gerealiseerd³. Vanuit publiek en het veld zelf klinkt het geluid dat de Nederlandse cultuursector te wit is en te veel voor hoogopgeleiden en welgestelden is. Management- en directiefuncties worden nog vaak door witte mannen bekleed. In de praktijk blijkt het moeilijk om dit snel te veranderen. Desondanks komt er steeds meer aandacht voor en zien we ook dat in Súdwest-Fryslân bewustwording is binnen de instellingen over het onderwerp. Het is echter van belang om te onderstrepen dat diversiteit en inclusie niet alleen de organisatie van een instelling betreft, maar dat het ook betrekking heeft op het programma en het publiek.

Corona

De diverse coronamaatregelen vanaf maart 2020 hebben grote gevolgen voor de musea in Nederland. De maatregelen verschilden van reserveringsblokken, het controleren van coronatoegangsbewijzen en beperkte openingstijden tot aan gehele sluiting. De economische gevolgen zijn dan ook groot. De bezoekersaantallen zijn drastisch teruggelopen. De gevolgen treffen ook de programmering van de musea: het is erg onzeker om te investeren in nieuwe kostbare tentoonstellingen: wat is er (on)mogelijk over een jaar? Ook zorgden de maatregelen voor organisatorische ongemakken. Oudere vrijwilligers besloten bijvoorbeeld uit gezondheidsoverwegingen om eerder te stoppen met hun vrijwillige inzet voor het museum.

De museumvereniging verwachtte in november 2021 dat de gevolgen van de pandemie nog zeker twee jaar van invloed zijn op bezoekersaantallen. Zo constateerden zij terughoudendheid bij oudere bezoekers en worden de buitenlandse toeristen gemist. Er is echter ook een voorzichtig positieve tendens op Friesland van toepassing. Veel Nederlanders gaan vanwege de coronamaatregelen op vakantie in eigen land. We zien dan ook dat de bezoekersaantallen van de musea in Súdwest-Fryslân soms zelfs positief uitvalen in de zomermaanden van 2020 ten opzichte van de zomermaanden in 2019. Helaas maken deze positieve zomermaanden niet het gehele jaar goed. Of hernieuwde interesse voor de lokale cultuur ook na de coronapandemie doorzet is nog onbekend.

Het verdrag van Faro

In 2005 publiceerde de Raad van Europa het verdrag van Faro ‘De waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving’ dat in de desbetreffende plaats Faro tot stand kwam. De mens staat in het verdrag centraal. Het is immers de mens die betekenis geeft aan ons erfgoed. De samenleving bepaalt wat wordt doorgegeven aan de volgende generatie. Het verdrag onderschrijft dan ook een democratische participatie in erfgoed; iedereen heeft niet alleen recht tot toegang, maar ook het recht om mee te doen en mee te bepalen. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) doet momenteel onderzoek samen met erfgoedorganisaties hoe burgerinitiatief en burgerparticipatie gefaciliteerd en gestimuleerd kunnen worden.

Daarnaast benoemt het Verdrag van Faro een beweging in de erfgoedsector die steeds sterker wordt: cultureel erfgoed als middel om maatschappelijke doelen te verwezenlijken. De ratificatie van het Verdrag van Faro door Nederland wordt door het ministerie van OCW sinds 2019 onderzocht. Binnenkort wordt het advies van de Rijksdienst van Cultureel Erfgoed verwacht voor de ratificatie, implementatie en uitvoering van het Verdrag van Faro.

Het narratief is leidend

Hoe musea hun collectie presenteren is door de jaren heen sterk veranderd. Waar musea in het verleden veel objecten tentoonstelden met een begeleidende tekst, heeft er de afgelopen jaren een kwaliteitsslag plaatsgevonden. Musea vertellen nu juist verhalen aan de hand van de objecten. De objecten die ze daarbij presenteren werken dan ook ondersteunend aan het narratief. De omslag speelt nog steeds een grote rol bij de musea in Súdwest-Fryslân. De musea geven in gesprekken dan ook aan dat dit een trend is die al een aantal jaar gaande is. Tentoonstellingen worden anders opgezet en bovendien betekent het dat musea op een andere manier naar hun collectie kijken. Veel musea zetten dan ook in op ‘ontzamelen’ - een proces dat mede door de richtlijnen (LAMO) vanuit de museumvereniging de nodige aandacht vraagt.

Vrijwilligers

Voor de musea in de gemeente Súdwest-Fryslân zijn vrijwilligers heel belangrijk. Zonder de vrijwilligers kunnen de musea niet bestaan. Deze vrijwilligers zetten zich op verschillende gebieden in: zo zijn zij bijvoorbeeld werkzaam bij de balie of in de schoonmaak, geven zij rondleidingen aan bezoekers, zij ontvangen schoolklassen, beheren, registreren en digitaliseren de collectie en denken vaak ook mee over de opzet van tentoonstellingen, activiteiten en workshops. Veel musea in Súdwest-Fryslân geven aan dat het steeds moeilijker wordt om het aantal vrijwilligers op peil te houden en dat de gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers oploopt. Dit kan in de toekomst voor grote problemen zorgen. Als gemeente zien we deze ontwikkeling niet alleen terug bij de musea, maar ook bij andere maatschappelijke instellingen en verenigingen.

Samenwerking: Projectplan Museumcoöperatie

De musea in Súdwest-Fryslân volgen niet alleen landelijke ontwikkelingen; het werkt ook andersom. De musea in onze gemeente zijn namelijk trendsetters. Met het projectplan Museumcoöperatie Súdwest-Fryslân dat zij samen met adviesbureau Blueyard hebben opgesteld, hebben zij samen onderzocht op welke gebieden er samengewerkt kan worden. Zo zijn er gemeenschappelijke uitdagingen die samen opgepakt kunnen worden. De stichting Samenwerkende Musea Súdwest-Fryslân heeft van het Mondriaanfonds een bijdrage gekregen om het projectplan uit te voeren. Onder leiding van een nog aan te stellen aanjager zullen er diverse gezamenlijke projecten worden opgestart en wordt er samen onderzocht welke vorm het samenwerkingsverband krijgt. Als gemeente hebben wij de afgelopen jaren deze samenwerking gestimuleerd en ondersteund door middel van subsidies en het organiseren van bijeenkomsten. De gemeente blijft betrokken in een rol die passend is bij dit proces. Dit doen we door de onderlinge samenwerking te stimuleren en het proces waar mogelijk te ondersteunen.

² Meer weten over de gedragscode Diversiteit en Inclusie? Hier vindt u meer informatie.

³ <https://www.cultuurmonitor.nl/cultuur-in-2021-vijf-trends/>

Vitaal wonen, werken en genieten in de gemeente Súdwest-Fryslân

De gemeente Súdwest-Fryslân heeft als missie een brede welvaart: een gemeente waar onze inwoners en bezoekers nog vitaler en duurzaam kunnen wonen, werken en genieten. De gemeente Súdwest-Fryslân maakt zich sterk voor diverse opgaven. In dit hoofdstuk benoemen we een paar opgaven waar musea wellicht al een rol spelen of kunnen spelen.

Gezonde en vitale inwoners

De gemeente Súdwest-Fryslân wordt de brede welvaartskampioen van Nederland: gezond en vitaal⁴. Als gemeente bevorderen we zowel welvaart als welzijn van onze inwoners. Wat betreft het welzijn van inwoners van onze gemeente sluiten hier een paar ontwikkelingen op aan. Zo zetten wij ons in voor een gezonde en vitale bevolking en het terugdringen van gezondheidsverschillen. Het gaat zowel om de fysieke als de mentale gezondheid. Hierbij hanteren we het concept “positieve gezondheid”. Het gaat niet om wat iemand niet meer kan, maar juist om wat iemand wel kan, belangrijk vindt of wil veranderen.

Daarom is één van de focusopgaves de transformatie van het Sociaal Domein. Hierbij is een aantal principes leidend: de inwoner staat centraal, dichtbij huis (gebiedsgericht), vergroten van de draagkracht van de inwoner, van zorgen voor een inwoner naar zorgen dat een inwoner kan participeren, en van curatief naar preventief. Factoren die mee spelen of mensen zich wel of niet gezond voelen zijn onder andere: sociale contacten, meedoen in de maatschappij, zingeving en kwaliteit van leven.

De musea leveren op het gebied van gezondheid ook al een bijdrage. Denk bijvoorbeeld aan de 443 vrijwilligers die werkzaam zijn bij de musea: zij leveren niet alleen een bijdrage aan het museum, maar het museum is ook belangrijk voor het leven van de vrijwilliger. Vrijwilligers bouwen een netwerk op bij het museum, het vergroot de draagkracht van de inwoner en het biedt ontwikkelkansen voor de inwoners.

Ook kunnen we aan verschillende culturele initiatieven denken die bijdragen aan preventie, eenzaamheid tegengaan en participatie stimuleren. ‘Giest Mei?’ is bijvoorbeeld een mogelijkheid waarbij 55-plussers elkaar kunnen ontmoeten en samen culturele activiteiten bezoeken. Er worden bovendien speciale programma’s opgezet voor slechtzienden en voor mensen met dementie. Ook organiseren musea vaak lezingen, workshops en anderszins activiteiten waardoor inwoners elkaar ontmoeten.

Dit is een mooi voorbeeld voor het concept ‘positieve gezondheid’; het gaat erom wat nog wel kan en hoe onze inwoners toch fijn kunnen wonen en genieten in Súdwest-Fryslân. Mensen geven betekenis aan cultureel erfgoed en de musea geven betekenis aan het leven van vele vrijwilligers en bezoekers.

Gastvrij Súdwest-Fryslân

Bovendien werkt de gemeente aan een gastvrijer Súdwest-Fryslân. De gemeente bezint zich op een nieuwe koers binnen Toerisme en Recreatie. Kwaliteitstoeristen en seizoensverlenging vormen hierbij belangrijke items. Cultuurtoerisme is in het kader van een jaar rond recreëren een grote kans. De musea geven de toeristische sector een boost: zij vertellen samen het verhaal van onze gemeente. Musea trekken specifiek cultuurtoeristen aan die een bezoek aan het museum vaak combineren met een bezoek aan de lokale horeca en/of detailhandel. Daarom willen we als gemeente ook betere verbindingen leggen tussen toerisme, cultuur, de eventensector, de kerken en ons erfgoed. Hierdoor zorgen we tevens voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor (nieuwe) inwoners. Met het programma Brûzjend Súdwest-Fryslân gaan we onderzoeken hoe we deze verbindingen nog beter kunnen leggen⁵. De musea in Súdwest-Fryslân spelen in ieder geval een belangrijke rol bij de cross-over tussen cultuur en toerisme.

⁴ Vitaal wonen, werken en genieten in Súdwest-Fryslân; Koersnota 2022. Vastgesteld door de raad op 8 juli 2021.
⁵ Programmabegroting 2022 en meerjarenraming 2023 - 2025; 12 oktober 2021. Vastgesteld door de raad op 11 november 2021.

Sustainable Development Goals

De Sustainable Development Goals (SDG’s) of Duurzame Ontwikkelingsdoelen zijn zeventien doelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030. Alle landen die zich hebben aangesloten bij de Verenigde Naties hebben de afspraak gemaakt om zich in te zetten om de doelen te halen⁶. Als gemeente zien we de SDG’s dan ook als richtinggevend. Bij ieder initiatief brengen we in beeld wat de verwachte effecten zijn op de SDG’s. Dit kunnen positieve en negatieve effecten zijn. Niet alle initiatieven zullen altijd alleen maar positief uitpakken op alle SDG’s. Door dit vooraf goed in beeld te krijgen kan een goede afgewogen beslissing worden genomen.

Onze musea leveren een bijdrage aan veel van de SDG’s. In het bijzonder geldt dat voor SDG 11.4 (de inspanningen verhogen om het culturele en natuurlijke erfgoed van de wereld te beschermen en veilig te stellen). In het algemeen kunnen we ook stellen dat musea bijdragen aan een betere gezondheid (SDG 3), educatie (SDG 4) en het verminderen van ongelijkheid (SDG 10).

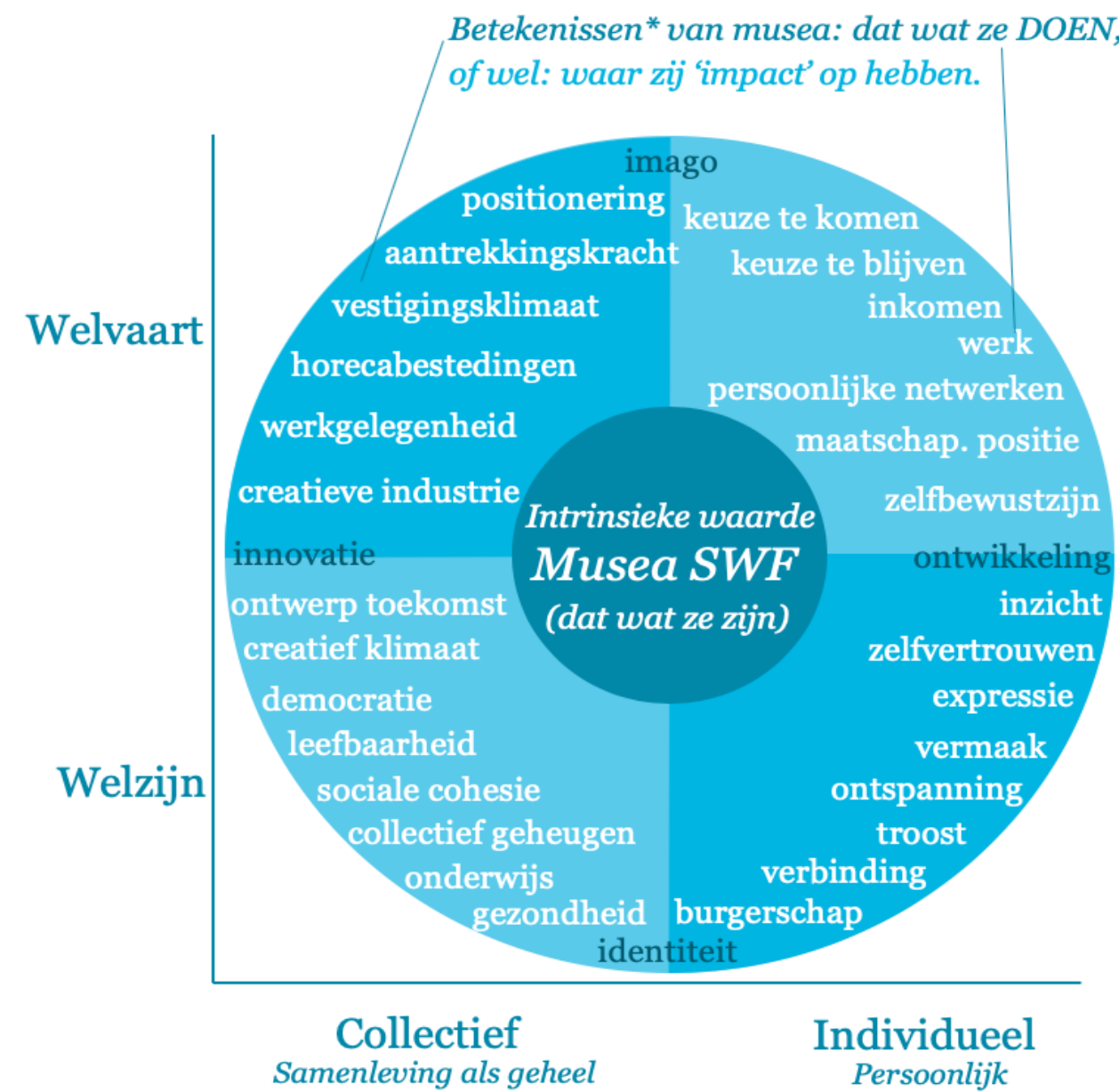

Fries Scheepvaart Museum, Sneek en Hindelooper Schilderkunst

⁶ sdgnederland.nl/sdgs/

Het fundament van het museumbeleid

In Súdwest-Fryslân richten we ons op fijn werken, wonen en genieten. Ook door middel van het gemeentelijk museumbeleid ambiëren we om deze missie te behalen. Musea hebben een intrinsieke waarde. Als gemeente hebben we in hogere mate interesse in de impact die musea maken op onze individuele inwoners en bezoekers en op de samenleving als geheel. Adviesbureau Blueyard heeft hun visie op cultuurbeleid gepresenteerd aan de stichting Samenwerkende Musea Súdwest-Fryslân en aan de gemeente Súdwest-Fryslân. De betekenissen van musea hebben zij in onderstaand model samengebracht. Twee kanttekeningen hierbij zijn: dit betreft niet alle betekenissen die musea kunnen hebben en de onderstaande betekenissen komen vaak gelijktijdig voor⁷.

⁷ Model afkomstig uit “Projectplan museumcoöperatie Súdwest-Fryslân 2020-2022”, Stichting Samenwerkende Musea Súdwest-Fryslân en adviesbureau Blueyard.

Sturen op kwaliteit en bereik

Blueyard adviseert om te sturen op kwaliteit en bereik als de gemeente de betekenissen van musea verder wil vergroten. Wanneer het bereik wordt vergroot, dat wil zeggen, wanneer bijvoorbeeld een tentoonstelling veel mensen trekt, zal de betekenis ook meer toeneemen. Dat geldt niet alleen voor de bezoekers, maar ook de omgeving van het museum kan meeprofiteren van de toestroom aan bezoekers. Sturen op bereik is echter niet voldoende; een inhoudelijk sterke tentoonstelling is ook van belang voor het vergroten van de betekenis. Door dus te sturen op de artistieke kwaliteit van een museum zal de betekenis voor fijn wonen, werken en genieten in Súdwest-Fryslân ook verder toenemen.

Beoordelen van kwaliteit en bereik

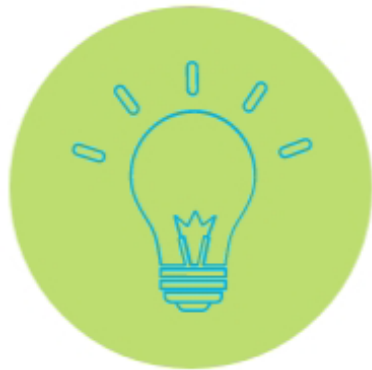
Als gemeente en als museum is het van belang om inzicht te krijgen in het bereik van een museum; dit kan door de bezoekerscijfers bij te houden en een bezoekersonderzoek te doen naar doelgroepen, uit te vragen of bezoekers speciaal voor het museum zijn gekomen en of ze lang zijn gebleven in het museum.

Wat betreft het beoordelen van de kwaliteit van een museum of tentoonstelling wordt het voor een gemeente lastiger. Experts, in dit geval museumkenners, kunnen namelijk artistiek-inhoudelijke kwaliteit beoordelen.

Op het gebied van zakelijke en professionele kwaliteit heeft de gemeente met name een toetsende rol: de interne en externe toezicht-houder is eerst aan zet. Wanneer bij het toetsen echter wordt geconstateerd dat er een onduidelijke visie is of de financiële positie niet solide is, kunnen er gevolgen zijn voor het verstrekken van subsidies.

we zetten in op de volgende **speerpunten**

Toekomstbestendige musea door kwaliteitsverbetering

We ondersteunen toekomstbestendige musea die zich richten op kwaliteitsverbetering.

Samenwerking

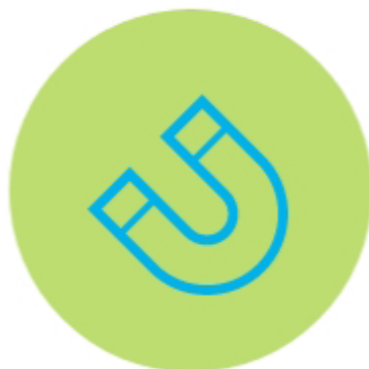
We stimuleren en faciliteren de musea in hun samenwerking waar mogelijk en wat past bij de gemeentelijke rol.

Fijn wonen, werken en genieten in Súdwest-Fryslân

Vergroten van gezondheid en vitaliteit van inwoners

Musea zijn van betekenis voor gezondheid en vitaliteit van inwoners. We willen deze betekenis vergroten.

Vergroten van aantrekkingskracht op cultuurtoeristen

Musea trekken veel toeristen uit binnen- en buitenland. We willen musea stimuleren om meer toeristen en bezoekers te trekken.

Vergroten van een 'thuisgevoel' in Súdwest-Fryslân door het stimuleren van identiteitsvorming en omgevingsbewustzijn

Musea dagen ons uit om na te denken over normen, waarden en onze identiteit. Musea vertellen aan de hand van hun collectie het narratief van Súdwest-Fryslân.

2. Speerpunten nieuw museumbeleid 2022 en verder

De speerpunten voor 2022 en verder zijn gebaseerd op de input verkregen uit de gespreksronde met de musea in Súdwest-Fryslân en onderzochte landelijke maatschappelijke ontwikkelingen. Deze verbinden we vervolgens aan de opgaven waar de gemeente Súdwest-Fryslân zich onder meer hard voor maakt. Zo focussen we ons niet alleen op de musea an sich, maar vooral op de betekenissen van de musea voor de gemeente Súdwest-Fryslân.

Uit de evaluatiegesprekken met de musea bleek dat zij zich voor het overgrote deel nog steeds kunnen vinden in de opgestelde beleidsdoelen uit 2014. Daarom borduren we voort op twee beleidsdoelen die we actualiseren. Omdat we de betekenis van musea voor onze gemeente verder willen vergroten, zetten we in op nog drie speerpunten.

Visie

De gemeente Súdwest-Fryslân wil het (roerende) cultureel erfgoed, en daarmee de collectie en de bijbehorende verhalen, doorgeven aan de volgende generatie(s). Daarom zet de gemeente zich in voor kwalitatief sterke en toekomstbestendige musea. Musea hebben namelijk een betekenisvolle rol en een groot aandeel om in Súdwest-Fryslân fijn te kunnen wonen, werken en genieten. De gemeente Súdwest-Fryslân wil de positieve impact die musea al hebben nog verder vergroten.

Toelichting speerpunten

1. Toekomstbestendige musea door kwaliteitsverbetering

Musea behouden ons cultureel erfgoed en geven het door aan de volgende generatie. Hiermee kijken we terug naar een gedeeld verleden. Het is ook van belang om aan te sluiten bij de kwaliteitsslag die gaande is binnen de museumsector. Zo staan de verhalen centraal en zijn objecten ondersteunend aan het verhaal. De verhalen betreffen ons gedeelde verleden, maar musea weten deze verhalen ook door te trekken naar de actualiteit.

We ondersteunen toekomstbestendige musea, dat wil zeggen; de instellingen die zoveel mogelijk betalend publiek interesseren voor een museumbezoek en streven naar een sluitende exploitatie van de 'onderneming', die hun financiën op orde hebben en naast de gemeentelijke subsidie andere inkomstenbronnen aanboren.

Hoe gaan we dit doen?

We vinden een museumregistratie erg belangrijk; hierdoor streven we naar het zichtbaar maken, bewaken en verbeteren van de kwaliteit van de musea. De monitoring van de registratie wordt gedaan door de stichting Museumregister. Hierdoor laten we monitoring van de diverse vereiste museumnormen over aan experts. Een museumregistratie of een intentieverklaring dat een museum binnen drie jaar beschikt over een museumregistratie is dan ook een vereiste om in aanmerking te komen voor een subsidie van de gemeente Súdwest-Fryslân. We toetsen aan de hand van een jaarlijkse evaluatie de zakelijke en professionele kwaliteit van de musea en de voortgang van de gestelde ambities in de subsidieaanvragen van musea.

2. Samenwerking

In 2020 heeft de stichting Samenwerkende Musea het veelbelovende projectplan ‘Museumcoöperatie Súdwest-Fryslân’ samen met adviesbureau Blueyard opgeleverd. Met dit plan geven de musea vorm aan hun wens om gezamenlijk uitdagingen aan te gaan en kansen te benutten. Als gemeente hebben we deze ingezette ontwikkeling gestimuleerd en gefaciliteerd.

De uitvoering van het projectplan ligt bij de stichting Samenwerkende Musea SWF - ook naar wens van de musea zelf. Besluitvorming over de uiteindelijke vorm van samenwerking - coöperatie, stichting of anderszins - is onderdeel van het uit te voeren project. Als gemeente verwachten we dat er waardevolle projecten tot stand zullen komen zoals in het projectplan ‘Museumcoöperatie Súdwest-Fryslân’ staat omschreven. Als gemeente willen we deze projecten tot samenwerking stimuleren en faciliteren. We zien deze samenwerking als kansrijk en willen hier ook voor de komende jaren op in zetten.

Hoe gaan we dit doen?

Vanuit de gemeente hebben we al een aantal jaren de subsidieregeling ‘Regeling, Musea’. Deze subsidieregeling houden we in stand zodat ook de Stichting Samenwerkende Musea SWF een subsidieaanvraag kan indienen voor projecten die aansluiten bij deze regeling. Mocht deze stichting in de toekomst een andere samenwerkingsvorm krijgen (een coöperatie bijvoorbeeld) dan gaan we onderzoeken hoe deze toekomstige vorm een aanvraag kan indienen voor dezelfde regeling.

Fijn wonen in Súdwest-Fryslân

3. Het vergroten van gezondheid en vitaliteit van inwoners.

In Súdwest-Fryslân zetten we daarnaast cultuur in voor het Sociale Domein. Musea kunnen hun betekenis voor de gemeente vergroten door zich in te zetten voor de grote opgaven waar wij als gemeente voor staan. We zetten daarom musea in als middel om gezondheid en vitaliteit van onze inwoners te vergroten. We willen die musea ondersteunen die aan één of meerdere opgaven een bijdrage leveren in een vorm die bij een museum past. Deze vormen kunnen uiteenlopend zijn. Voorbeelden hiervan zijn: het organiseren van activiteiten voor kwetsbare doelgroepen, tentoonstellingen organiseren met inwoners, of een specifiek vrijwilligersbeleid waardoor vrijwilligers zich kunnen ontwikkelen, ontplooien en een netwerk opbouwen bij het museum.

Gemeentelijke opgaven waar musea een bijdrage aan kunnen leveren:

- a. Preventie(akkoord)⁸
- b. Tegengaan van eenzaamheid
- c. Dementievriendelijke gemeente
- d. Participatie

Hoe gaan we dit doen?

Musea die via hun ingediende subsidieaanvraag kunnen onderbouwen dat zij een bijdrage leveren of gaan leveren aan bovenstaande opgaven, zullen bij de beoordeling van de vierjaarlijkse subsidieaanvraag voldoen aan een extra voorwaarde. Dit zal dan ook een positieve invloed hebben bij de beoordeling voor de hoogte van de subsidie.

⁸ [Hier](#) leest u meer over het preventieakkoord

Werken in Súdwest-Fryslân

4. Vergroten van de aantrekkingskracht van de gemeente op cultuurtoeristen; impuls voor bestedingen en werkgelegenheid

Musea trekken veel toeristen uit binnen- en buitenland. Het levert niet alleen de musea zelf inkomsten op. De bezoekers van musea zijn ook van toegevoegde waarde voor de omgeving. Zij overnachten, eten, drinken, winkelen, ontspannen en genieten in onze gemeente. Bekend is dat de cultuur- of kwaliteitstoerist wezenlijk meer besteedt dan de standaardtoerist. De kwaliteitstoerist stelt hoge eisen: het verwachtingsniveau ligt steeds hoger. Dit vraagt om kennis, beleving, sfeer, diversiteit en gastvrijheid. Als gemeente willen we onze musea stimuleren om meer toeristen te trekken. Daarnaast willen we als gemeente graag meer datagedreven werken en inzicht krijgen in de toeristen die onze gemeente bezoeken.

Hoe gaan we dit doen?

Voor de jaarlijkse evaluatie vragen we bij onze musea de bezoekerscijfers op om meer inzicht te krijgen in de toeristische sector. Het staat de musea vrij om ook het bezoek van diverse doelgroepen te delen met de gemeente. Bij de afweging voor de vierjaarlijkse subsidieaanvraag wordt ook gekeken naar het aantal bezoekers van musea.

Ten slotte kunnen musea een subsidieaanvraag indienen voor de bestaande regeling ‘musea, eenmalig’ voor vernieuwende activiteiten om meer bezoekers te trekken door bijvoorbeeld een belangrijke vernieuwing in het programma en de presentatie of om de publieksgerichtheid te verbeteren.

Genieten in Súdwest-Fryslân

5. Het vergroten van een ‘thuisgevoel’ in Súdwest-Fryslân door het stimuleren van identiteitsvorming en omgevingsbewustzijn; het narratief van Súdwest-Fryslân

Musea dagen ons uit om na te denken over onze normen, waarden en onze identiteit. De musea in de gemeente Súdwest-Fryslân vertellen het verhaal en de geschiedenis van de lokale omgeving en verbinden deze met actuele thema’s. Ze zorgen daarmee voor identiteitsvorming. Dit is zeker voor een ‘nieuwe gemeente’ zoals Súdwest-Fryslân van belang. Onze inwoners leren door onze musea hoe wij als gebied zijn gevormd en de musea laten hen nadenken over onze geschiedenis, het heden en de toekomst.

Hoe gaan we dit doen?

We vragen musea om bij de vierjaarlijkse subsidie aanvraag te onderbouwen hoe zij het verhaal van Súdwest-Fryslân vertellen. Dit betreft vaak de collectie en (tijdelijke) tentoonstellingen, en kan ook worden doorgetrokken naar cultuureducatieve projecten en evenementen rondom het verhaal van Súdwest-Fryslân.

Museum It Tsiispakhûs, Wommels

3. Hoe bereiken we de speerpunten?

Een onderdeel van dit museumbeleid is ook een vooruitblik op herijking van de jaarlijkse subsidies die we vanaf 2024 door willen voeren. Dit is nodig omdat de musea nu nog vaak structurele subsidie krijgen vanuit een historisch bepaalde situatie vanuit voorgaande gemeenten. Dit houdt bijvoorbeeld ook in dat een aantal musea geen structurele subsidie ontvangt (Kazemattenmuseum, Jopie Huisman Museum en Museum Houtstad IJlst). Hieronder beschrijven wij hoe de gemeente een duidelijke en transparante subsidieregeling vorm gaat geven.

Bij de beoordeling van subsidieaanvragen van musea wordt het steeds gebruikelijker dat overheden een zogenoemde museumcommissie aanstellen. Deze commissie adviseert het college hoe de subsidies verdeeld en toegekend kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn de provincie Fryslân en de rijksoverheid.

Als gemeente zien wij ook veel voordelen aan het instellen van een museumcommissie. Het eerste voordeel is dat deze commissie bestaande uit museumexperts de inhoudelijke/artistieke kwaliteitsbeoordeling van de subsidieaanvraag kunnen doen. Ten tweede maken we het hiermee makkelijker en overzichtelijker voor de musea omdat de gemeente hetzelfde proces en dezelfde taal gebruikt als andere fondsen en overheden die subsidie verlenen. Ten derde zorgt het instellen van een museumcommissie ervoor dat er een transparant proces plaats kan vinden. Als gemeente stellen we criteria waarop de commissie de musea gaat beoordelen. Deze criteria zijn gebaseerd op het ‘Museumbeleid 2022 en verder’. Daarnaast leggen we de criteria voor aan de negen musea in Súdwest-Fryslân in een bijeenkomst. Zij kunnen aangeven wat zij belangrijk vinden bij de verdeling van de subsidies.

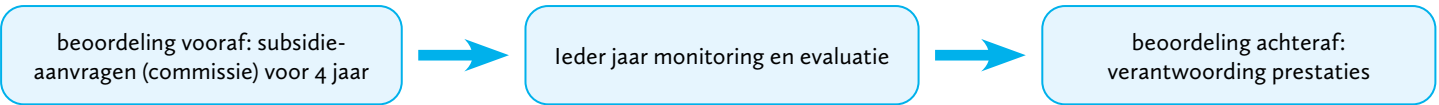
Een eerste inventarisatie voor de criteria is al opgehaald tijdens de gesprekken met de musea voor dit museumbeleid. Bepaalde criteria waar aan gedacht kan worden zijn: bezoekersaantallen, cultuurhistorische waarde voor Súdwest-Fryslân, het vergroten van de maatschappelijke betekenis, toekomstplannen en inhoudelijke kwaliteit van de musea. De definitieve criteria worden door de gemeente Súdwest-Fryslân vastgesteld na de input van de negen musea. Dit wordt in de loop van 2022 teruggekoppeld aan de musea.

Idealiter ziet de planning er als volgt uit:

- Aan het einde van het tweede kwartaal 2022 wordt een conceptregeling en bijbehorende voorwaarden voorgelegd aan de musea. Daarna wordt de subsidieregeling vastgesteld door de gemeenteraad in het derde kwartaal.
- In de tweede helft van 2022 worden de drie leden van de commissie geworven en aangesteld.
- Musea kunnen hun subsidieaanvraag voor 2024, 2025, 2026 en 2027 voor uiterlijk voor 1 mei 2023 indienen bij de gemeente.
- In mei, juni en juli 2023 beoordeelt de museumcommissie de aanvragen en brengt haar advies uit aan het college van Burgemeester en Wethouders.
- Na de zomer volgt een collegebesluit hoe de subsidies vanaf 2024 naar aanleiding van het advies van de museumcommissie verdeeld worden.
- Vanaf 2024 wordt de vierjaarlijkse subsidie voor musea toegekend.

Wat betekent dit voor de jaarlijkse subsidie?

De jaarlijkse subsidies die we nu verstrekken aan musea, staan in de programmabegroting opgenomen. Wij willen naar een subsidiecyclus voor vier jaar. Hierbij is het mogelijk dat het college besluit dat sommige musea meer subsidie krijgen voor de komende vier jaar op basis van de nieuwe subsidieregeling. Er kan ook sprake zijn van een vermindering ten opzichte van de verstrekte jaarlijkse subsidie. In dit geval hanteren we een periodieke afbouw. Na vier jaar worden de vierjaarlijkse subsidie aanvragen weer opnieuw beoordeeld. Zo zorgen we ervoor dat het proces transparant is, musea voor zeker vier jaar zekerheid hebben en daarnaast zicht hebben op een nieuwe aanvraagperiode. Ook geeft dit in de toekomst de benodigde ruimte voor nieuwe ontwikkelingen.

Museum de Tiid, Bolsward

De Waag, Workum